

ACC. N:R M. 14342: 1-5.

Landskap: Småland..... Upptecknare: Kyrkoh. Ernst Sandgren, Diö.....
Härad: Allbo..... Berättare: f. lärarinnan Johanna Petersson.....
Socken: Stenbrohult..... Berättarens yrke: .....
Uppteckningsår: 1957..... Född år 1867 i Virestad.....

Husbondefolk och tjänstefolk. /s. 1-5.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

LUF 105

Skriv endast på denna sida.

M. 14342:1.

Landskap: Småland Upptecknat av: Ernst Sandgren
Härad: Allbo Adress: Stenbrohult Diö
Socken: Stenbrohult Berättat av: F. lärarinnan Johanna Petersson
Uppteckningsår: 1957 Född år 1867 i Virestads församling

Husbondefolk och tjänstefolk

L U F 105

Med äldre ^{tit} menas här omkring sekelskiftet.

Jordbruket skötte så då med sina binärningar skogsbruk huvudsakligen av bönderna själva och deras barn. Gårdarna voro små och den odlade arealen liten. Man hade i allmänhet inte råd med tjänstefolk. Vid vårbruket och skördetiden lejdes dock en del folk på de bättre välsituerade gårdarna. De flesta gårdarna var 1/4 mantal somliga en åttendedel, enstaka ett halvt hemman. Hade man tjänare (pigor och drängar) voro dessa anställda för ett år i sänder, men som sagt de flesta nyttjade bara såsångarbetare och tillfälliga arbetsfolk.

Arbetsfördelning:

Hade bonden dräng eller piga, fick dessa utföra grovarbete såsom att köra gödsel, hugga i skogen/tröska med slaga, men som sagt bonden själv var i allmänhet med i arbetet. Någon särskild fördelning av arbetet kunde givetvis inte förekomma på dessa små gårdar. Beträffande fördelningen av arbetet så ansåg ^{de} visserligen opassande att en man mjölkade eller deltog i bak och slakt. Överhuvud befattade sig manfolket på intet vis med inomhusgöra. Det var kvinnornas sak. I många gårdar fick kvinnorna dessutom "måka" i ladugården och de taga i utomhusarbetet

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

ACC. Nr

M. 14342:2

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2 framför allt i skördetid, då de räfsade. Inte heller passade det att en karl
+ jernade smör eller kardade ull.

Det ansågs vidare ytterst onödigt för en hemmansägare att själv döda en katt, få en död häst eller kastroera
djur. För sådant ändamål anlätades "rackaren". Det fanns alltid en sådan
i bygden och hans anseende var ringa. Han anlätades vid behov och fick skä-
lig ersättning.

Arbetstid och fritid. Man kände inte till någon annan fritid än den som
kom med kvällen, när man inte längre såg att arbeta. En tjänare hade ingen
reglerad arbetstid. Det var att ligga i så länge man var uppe. I några särskilda
frivällar förekom, annat än när man gick till grannarna, då det var rivekalas
då man rev potatis, då man hade stortvätt och höll till i brygghuset under glam
och skoj och andra sådana kvällar såsom humlekvällar och kvarvarande
rester av de gamla lekafnarna eller hopad^{lä}gningskalasen. Då bad tjänste-
folket om lov. Den enda semester som fanns inträffade den 24 oktober, då det blev
frivecka och då ^{det var} marknaden var i Älmhult. Då var också flyttedag för dem som
lämnade sin tjänst för att ta annan. De fick då ^{ett} knyta mat med sig
på färden. De fick tillbringa sin frivecka var de ville. Skulle de stanna
kvar bodde de i gården som vanligt. De som så hade möjlighet vände hem till
sina föräldrar.

Umgänge: I allmänhet var det ett gott förhållande mellan tjänstefolk och
husbondefolk. De voro i regel som medlemmar av familjen, åto vid deras
bord och deltog i deras samtal. Ofta stannade de kvar i många år och blevo

3 helt solidarisk^a med husbondefolket och kallades sedan trotjänare. Orta hade drängen eller pigan sin sängkammare bland hemmets eget folk. I somliga hem lågo alla både husbonde- och tjänstefolk i samma stora rum. Men eljest var det så att hemmets flickebarn delade rum med pigan och drängen med pågen etc. På större gårdar, exempelvis Möckelsnäs och Taxås, hade man särskild pig- och drängkammare i ett ut-hus. Där fanns en öppen spis, en brits att ligga på, en eller två stolar ett bord, en ljusastake med ett stearinljus eller en lykta. Drängen hade vanligen ett dragspel, som han roade sig med på kvällarna samt kortlek och snusdosa. I detta rum förvarade han eller hon sina tillhörigheter ~~hå~~ångarna på spikar eller förvarade i en kista eller i en randig kappsäck. Ordet "folkastua" är inte känt här. Någon skillnad i kosten mellan husbondefolk och tjänare förefanns inte utom vid kalas och högtider. Kostan~~g~~ var enkel och enformig. I mycket stor utsträckning var det sill lingon och potatis samt dricka (svagdricka eller sur mjölk).

Nu finns inte, tror jag, en enda tjänare i denna socken. Var och en är nödsakad att klara sig själv så gott han kan, tack vare frysbox, kylskåp, ~~sopapparat~~ sopapparat och en mängd andra maskiner.

Husbondefolket såg noga till att tjänstefolket gick i kyrkan om söndagarna och föregick själva med gott exempel. Det är klart att någon måste stanna hemma om man väntade kalvning eller en sugga skulle grisa etc. Tjänstefolket hade då inte sin plats bredvid husbondefolket eller i samma bänk utan längre ned i kyrkan

M. 14342:4

2
 Förhållanden mellan tjänstefolket och gårdarnas egna ungdomar var i allmänhet mycket gott, och ofta hände att jäntan i gården äktade hemmansägarens sonen eller att drängen fick beslag i bondedottern och fick sin kärlek besvarad. I ungdomsglädjen, i danslagen och på logtrevnaden var rangskillnaden mycket liten, även om den någon gång kunde ge anledning till ett litet slagsmål. ~~Så~~ Tjänstefolket själva kunde anordna hopalägningskalas, då byns alla ungdomar bjödos och husbondefolkets ~~svuxor~~ ungdomar kunde också anordna sådana. Men härom ha vi berättat i boken "Stenbrohults sockens historia" i kapitlet Gillen.

Härkomst: När pojken eller flickan blev vuxen ville de ut. Ofta tog de då plats inte så långt från hemmet. Fattigt folk var helt enkelt tvingade att släppa ut sina barn, så fort som möjligt. Då det på den tiden var gott om ungdomar och ont om arbete, hände sig att flera slogo sig samman och drogo iväg ner till de skånska betälten, till Östergötland stora gårdar och ganska många till Danmark. Ofta kommo flickorna tillbaka i välsignat tillstånd. Många kommo aldrig tillbaka och ansågo de att de hade det väldigt bra framför allt i skåne där de fick "fläskbitar så stora som smörgåsar". Men även detta ha vi berättat om i berättelsen om Stenbrohultsbarnas arbetsvandringar i förra seklet.

Landskap: Småland	Uppptecknat av: Kyrkoh. Ernst Sandgren
Harad: Allbo	Adress: Diö
Socken: Stenbrohult	Berättat av: F. Lärarinna Johanna Petersson
Upppteckningsår: 1957	Född år 1867 i Virestad

ACC. N:R M. 14342:5.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5 Husbondevälde: Den patriakaliska andan fortsatte i stort på denna ort så länge man hade tjänstefolk. Husbonden kallade ²drängen eller pigan Du och gav dem sina befallningar, vilka det inte skulle falla någon in att göra invändningar emot. På Taxås exempelvis, skulle tjänstefolket och de tillfälligt anställda infinna sig kl 4 om morgnarna på sommaren och sutto då på ²drängstugans trappa för att invänta befallningsman, som man sade, som då kom och gav sina order. Sen var det att hålla på till 9 på kvällen med avbrott för måltider. En piga hade då trettio kronor pr år, en dräng något mer. - Kosten var som sagt enkel, men säkert näring- och vitaminrik. Det fanns gårdar, där det var mindre gott och rikligt med mat. Beträffande tillämpningen av tjänstehjonsstadgan, kan folk här inte erinra sig att några konflikter ägt rum. I så fall ha de uppjorts i ~~tyngtet~~ ^{av husbonden} tysthet. ~~Att~~ ²en dräng eller piga kunde rå en kok stryk, var inte så ovanligt. Det hörde till ordningen och ansågs normalt. Det hände också inte så sällan att pigan fick ett barn, till vilket husbonden var far eller husbondens son. Om sådant ger kyrkoböckerna ~~besked~~ inte något besked, men dera efterkommande bruka tala om det.

E. Sjö